

## Præsten Niels Andersen Svansø.

Af Skoleinspektør J. Olsen i Varde.

---

LIGESOM i Viborg, Malmø og andre Steder skyldtes ogsaa Kirkeforbedringen i Varde mere en enkelt Mands ihærdige Arbejde end et bevidst Krav fra Befolkningens Side. Den Mand, jeg her sigter til, er Præsten ved Jacobi Kirke i Varde, Niels Andersen Svansø. Allerede 1526 eller 27 var han af Fred. d. I kaldet til Sognepræst i Varde „vistnok fordi han var Reformationen særdeles hengiven“, skriver Kirkekalenderen for Slesvigs Stift.

Det synes efter Udtalelser fra forskellig Side, at Niels Svansø's Navn fortjener at kendes i videre Kredse, end hidtil har været Tilfældet. (Norsk) Historisk Tidsskrift kalder ham saaledes „en talentfuld Humanist, der med stor Færdighed i latinske Hexameterne synger Danmarks Pris“. Sagen er nemlig den, at Niels Svansø var ikke blot en Kirkens Mand, Lutherdommen hengiven med Liv og Sjæl; men han var samtidig en glødende Fædrelandsven, der harmedes over det Slæng af Tyskere og Holstenere, som Christian d. III indkaldte og lod beklæde de højeste Embeder baade i Stat og Kirke.

Svansø var ogsaa baade Topograf og Historiker, og hans Arbejder bliver saaledes i norsk historisk Tidsskrift samstillet med Claudius' og Morten Børups

Danmarks Købstæder. Han var Ripenser af Fødsel, og har sikkert været en fremragende Dygtighed, eftersom Bugenhagen gentagne Gange anbefalede ham til Kongens Bevaagenhed; og Bugenhagen var sikkert den Mand, der vidste, hvem han anbefalede til de vigtigste Embeder i den for nylig indførte lutherske Kirke. I Sommerterminen 1537 har Niels Svansø (Nicolaus Schwansius ex Dacia) været indskrevet ved Universitetet i Wittenberg<sup>1</sup>, og her blev han Magister; han var altsaa ogsaa en lærd Mand; og man faar Indtryk af, at han kæmper sig frem for at blive Lutherdommens første Mand i sin Fødeby, hvor han sikkert ventede at blive Superintendent (Biskop). Men Kongen vilde det anderledes, idet Kong Christians Hofprædikant fra den Tid, han var Hertug i Sønderjylland, Johan Vandal el. Wendt d. 2. Septbr. 1537 kaldedes til Superintendent i Ribe; ja Kongen skal endogsaa en Tid have tænkt paa at gøre Vandal til en Slags Overbiskop i Riget, da Bugenhagen 1538 fik Anmodning fra sin Landsherre, Kurfyrsten af Sachsen, om at komme tilbage. Da Johan Vandal kommer til at spille en betydelig Rolle i Svansø's Liv og Historie, skal jeg dvæle et Øjeblik ved hans Fortid.

Johan Vandal var født i Goslar i Brunsvig, og Hertug Christian havde kaldet ham til Læsemester i Haderslev ved den Præsteskole, han tænkte paa at oprette i denne By. Han var bekendt som et stort Sprogtalent, og da han i Slesvigs Domkirke holdt Ligprædiken over Fred. d. I, holdt han den paa Latin, fordi han var saadan en Mester i dette Sprog. Af den Grund blev han ogsaa Koncipist af Kirkeordinansen 1537 og underskrev sig her Johannes Slavus,

<sup>1</sup> Kirkehist. Saml. 4, R. VI. S. 599 ff.

Lector Haderslevianus. Til Løn herfor blev han saa kaldet til Superintendent i Ribe og indviet af Bugenhagen i Vor Frue Kirke i København.

En Ansættelse som denne har Svansø aabenbart ment ikke at kunne tie stille til, særlig ikke som dansk Mand, der saa den største nationale Fare deri, at tyske Embedsmænd, tyske Sæder og tysk Sprog kom i Højsædet herhjemme. Man kan heller ikke andet end undre sig over, at en Mand som Johan Vandal, en Mester i Latin, Græsk og Hebraisk, aldrig kom saa vidt, at han kunde betjene sig af det danske Sprog i Kirke og Skole, uagtet han i 15 Aar havde haft sin Virksomhed i en dansktalende Befolkning. For at bøde paa denne Mislighed blev han paa sine Visitatsrejser ledsaget af en Præst, der kunde tjene ham som Tolk og var kendt med de stedlige Forhold. Som saadanne Medhjælpere for Superintendenten nævnes: M. Thomas Knudsen af Hygum, Hr. Søren i Lejrskov, Hr. Søren i Maltbæk og Hr. Ægidius i Billum. Disse 4 Præster skiftedes til at rejse med ham. I de mere verdslige Forhold synes Vandal at have sluttet sig saa nøje til Lensmanden i Ribe, Johan Rantzau, at det til Tider fik Udseende, som gik han dennes Ærinder. Saaledes i 1539, da Rantzau søgte at skaffe sin gamle Tjener Oluf Pedersen Kantorpladsen ved Ribe Domkapitel. Vandal beretter selv meget beskedent om denne Sag: „Jeg blev indsendt og skikket af Lensmanden til Kapitelhuset for at drive Sagen igennem hos de andre Kanner, dog uden at Hensigten opnaaedes“<sup>1</sup>.

At de højeste Embeder i et Grænse-Stift som Ribe blev besatte med Tyskere (Vandal og Rantzau), og at

<sup>1</sup> Kirke-Kalender for Slesvig Stift II S. 125—26.

i det hele taget Landets egne Børn blev tilsidesatte for Tyskere, harmede Svansø, og han udbrøder<sup>1</sup>: „Man er vanslægtet i Danmark; man har begyndt at antage udenvæltiske Sæder og at skeje ud langt bort fra den hjemlige Skik. Hvor er det ikke taabeligt at overgive Landets faste Borge til fremmede og ikke betro Rigets Goder til prøvede indfødte af Danernes eget Blod. Hvad er det vel andet end at foretrække Ulven for Lammet? Ak, gruelige Uret at foretrække fremmede for sine egne!“

Det varede ikke længe, førend Svansø kom i en heftig Strid med sin Biskop, „da han nok ansaa sig for mere skikket til at være Biskop i Ribe Stift end Vandal“, skriver Kirke-Kalenderen for Slesvig Stift, og da samtidig Katolikkerne i Varde optraadte imod ham, synes han for en Tid at have forladt Byen for at overtage Stillingen som Lektor ved Viborg Domkirke i Jørgen Sadolins Sted<sup>2</sup>. Længe har Svansø næppe beklædt denne Stilling; thi allerede d. 12. Juli 1540 har Jacobi lutherske Menighed i Varde „gjort en indtrængende skriftlig Begæring til Svansø, at han dog endelig vilde antage sig dem som sine fattige Faar“<sup>3</sup> Svansø synes nu at have forladt Viborg uden derfor at tage stadigt Ophold i Varde; thi allerede næste Aar 1541 træffer vi ham atter i Wittenberg. I dette Aar har nemlig Johan Bugenhagen skrevet til Kong Christian d. III og paa det varmeste anbefalet Svansø. Hovedindholdet af Brevet er da følgende<sup>4</sup>: Magister Niels

<sup>1</sup> Descriptio Daniæ af N. Svansø (Suhms nye Samlinger I. S. 332).

<sup>2</sup> Ursin: Stiftsstadens Viborg S. 113.

<sup>3</sup> Langebekiana S. 64.

<sup>4</sup> Kirkehistoriske Saml. 4. R. VI S. 599 ff.



fra Ribe kunde særdeles vel benyttes ved Universitetet eller paa en Prædikestol, hvis Kongen ikke skulde foretrække at give ham et Stipendium til at studere videre for. Kongen svarede imidlertid omtrent følgende<sup>1</sup>: Vi skulde gerne have taget Hensyn til eders anbefaling for Magister Niels Svansø, hvis det ikke var blevet os berettet særlig fra Hermann Scheele, at han har forholdt sig helt genstridig imod vor Superintendent i Ribe, som han gerne vilde have fortrængt for at sætte sig selv i hans Sted, og da dette ikke vilde lykkes ham, og Rygtet gik, at vor Superintendent i København (Petrus Palladius) var død, skal han have ladet sig forlyde med, at han vilde rejse herved for at forsøge, om han ikke kunde komme til det „Stykke

<sup>1</sup> Aarsberetning fra Gehejmarkivet I S. 220—21, der er saalydende.

15. Maj 1541.

„Betreffende Magister Nicolaus Schwansius vonn Rypenn. das Ir bittet, wir woltenn dennselbenn einenn Erlichenn diennst bey der vniuersitet oder Predigstuell Ader aber Sonnstenn mitt eynem Stipendium, damit Er weytter Studierenn mochte, zuuorsehenn Nach seiner gelegenhaitt vorschaffenn. Nun woltenn wir Solichs Ewrer bitt vnd beger nach gerne gethann habenn Seindt auch Allgereitt derhalbenn Im werck gestanden, das wir Ihme woll vnndergehoffenn habenn woltenn, So wollen wir euch doch gnediger Meynung nicht bergenn, dasz wir vonn ettlichenn denn vnnsernn Sonderlichen Hermanno Schelelln berichtett. das er sich gegen vnnserm Superattendenten zu Rypen ganntz widderwertigklichenn gehalltenn, Wolt Ihne gerne ganntz aldar abgedrungenn vnd Sich Ann die Stadt gesetzt haben, da Ihme aber dasselbighe nicht gelingen wollen hatt er Angetzaygett vnnser Superattendent Alhier zu Coppenhagenn der were gestorbenn wollte Sich derhalbenn vonn dar ab hereynner gebenn vnnd vorsuchenn ab er zu diessem stuck Broth kommen mochte. Wirtt also vonn vnnsernn vor eynenn aufrurer gehaltenn. Darzu vormeynenn die vnnsernn, das mitt Ihme wenig ausgericht sey, derhalbenn wir es auch also bleyben lassenn etc.

Brød“. Han bliver derfor af vore holdt for en Oprører, og de mener, at med ham er der ikke noget at stille op, saa vi lader det foreløbig staa hen.

Det, som i Virkeligheden har skaffet Svansø Kongens Unaade, er aabenbart ikke hans præstelige Virksomhed, som der sikkert ikke har været noget at klage paa. Nej, hvad der har bragt ham i Ugunst hos Kongen og det daværende Hofparti, er sikkert den Maade, hvorpaa han som historisk og topografisk Forfatter drager til Felts imod Tyskeriet, saaledes som det formede sig rundt omkring i Riget og ikke mindst i Ribe Stift, hvor baade Bisp og Lensmand var Tyskere i Sind og Skind. Han saa, hvordan et Sprog-talent som Johan Vandal kunde leve Aar ud og Aar ind i hele 15 Aar uden at gøre sig den Ulejlighed at lære det Sprog at kende, som de Folk talte, hvem han levede imellem. Hvis Svansø har set en Foragt over for det danske Sprog og det danske Folk i alt dette og følt Harme, var det ikke saa underligt; thi, som sagt, det var jo ikke blot i Ribe, at Tyskheden sattes til Højbords, men rundt omkring i Riget. Det var den nye Kurs, hvorefter Kongen styrede, siden han 1536 følte sig fastere i Sadlen; og for at forstaa Grunden hertil, skal jeg ganske kort søge at optrække Hovedlinierne i Christian d. III's daværende Politik fra 1536—42, overensstemmende med de Resultater, hvortil den nyere historiske Forskning er kommen.<sup>1</sup>

I Tidsrummet fra 1536—42 var det ikke blot Kampen mellem Papisme og Lutherdom, som optog Sindene; men parallelt med denne gik der ogsaa en national Kamp, en Kamp mellem Dansk og Tysk, der i

<sup>1</sup> Danmarks Riges Historie fra 1536—1588 S. 36 ff. (af W. Mollerup).

Bitterhed næppe gav den religiøse Kamp noget efter; ja en bekendt yngre Videnskabsmand har endogsaa fornylig udtalt, at Reformationens Indførelse i Danmark var et nationalt Tab.

Det, som gav Anledning til denne nationale Kamp, var dette, at Kongen i og efter 1536 indkaldte og oversvømmede Landet med sine Tyskere og Holstenere, fordi han frygtede en forræderisk Forbindelse mellem den danske Højadel og Christian d. II's Slægt og Tilhængere. Man ser det saa tydeligt ved Gennemlæsningen af den fortrolige Brevveksling, som førtes mellem Christian d. III og Svogeren Hertug Albrecht af Prøjsen. Atter og atter lyder det i Kongens Breve som et Omkvæd: „Jeg frygter Forræderi, Oprør og Kongers Fordrivelse“. Ja 1538 var han endogsaa saa nervøs, at han anmodede Hertugen om Lov til at sætte danske Adelsmænd som Joakim Rønno og Stygge Krumpen i et prøjsisk Fængsel, da han ikke turde have dem inden for Landets Grænser. Denne Kongens Frygt og Mistro til ærlige danske Mænd maatte jo krænke enhver, der elskede sit Modersmaal og sit Folk. At Kongen stadig holdt en Hær af tyske Lejetropper, fandt man sig i; men at han udstødte af Rigsraadet trofaste danske Mænd af Slægterne Urne, Bille, Rønno, Hardenberg, Lunge og Krumpen; at alle de vigtigste Slotte fik tyske Befalingsmænd, saaledes Ribarhus, Skodborghus, Koldinghus i Jylland, Hindsgavl og Hagenskov paa Fyn; at Københavns Slot fik en Tysker stillet ved Siden af den højtbetroede Eske Bille, — alt det satte ondt Blod, saa meget mere som alle Enkedronningens Slotte styredes af Holstenere. Fra 1538 til 1540 øgedes Spændingen i betænkelig Grad: „Vi vil ikke regeres af Holstenere!“ var det Raab. som

stærkere og stærkere lød fra Adels Side; og da samtidig Gustav Vasa truede med Fjendtligheder, vidste Christian d. III ingen anden Udvej end at forsone sig med den danske Adel; og her kommer vi saa til Vendepunktet. De afsatte Rigsraader kaldtes tilbage og indtog atter deres Pladser som Lensmænd paa Slotterne og Statholdere i Provinserne, medens Tyskere og Holstenere drog misfornøjede bort; ja selv Kongens Svoger, Hertug Albrecht, erklærede gnavent, at Kongen ikke længer fulgte hans Raad.

Men Skridtet maatte gøres fuldt ud, skulde Kongen holdes fast paa dansk Side; for nu kom Bagslaget, da de hjemvendte Tyskere og Holstenere forlangte deres Penge. Kongen havde nemlig laant saa mange Penge af de indvandrede Tyskere og Holstenere, at han af den Grund var i deres Lomme og tvungen til at tage Hensyn til dem i sine Regeringshandling. For at hjælpe Kongen over dette Punkt gjorde nu Danmarks gamle Adel og Ridderskab et Skridt, som ikke maa glemmes, idet Rigsraadet med menige Adel og Ridderskab gik ind paa at udrede den tyvende Del af deres Formue, Jordegods, Penge og Pantegods med mere for at løse Kongen ud af Gælden og samtidig ud af Tyskernes Klør. Samtidig hermed lovede Kongen at blive alle en mild og naadig Herre. „Aldrig“, udtalte han, „har Adelen bevilget nogen Konge en saadan Hjælp, og aldrig skal jeg oftere begære en saadan Gave“. Dette Vendepunkt indtraf i December 1542, og som det var et Vendepunkt i dansk Politik i Almindelighed, blev det ogsaa et Vendepunkt i Niels Andersen Svansø's Liv.

Den nye Kurs i dansk Politik gik jo ikke upaaagtet hen, heller ikke i Udlandet. Bugenhagen ser

den og benytter Lejligheden til atter at minde Kongen om Svansø, og det viste sig straks, at nu havde Piben faaet en anden Lyd. Nu skriver Kongen atter til Bugenhagen (hans kære Doctor Pomeranus) og sender Penge baade til Svansø (Nicolao Ripensi) og til en anden Magister (Petro genner)<sup>1</sup> samt en tredje; nemlig Povl fra Nimwegen, der alle studerer i Wittenberg. Kongen sender straks hundrede Gylden, som Bugenhagen skal fordele mellem de tre ovennævnte saaledes, at Peter Genner faar 40 og hver af de andre 30 Gylden.

Niels Svansø overtager nu atter til Stadighed sit Embede som Præst ved Jacobi Kirke i Varde; men ikke nok hermed —, han forfremmes til Provst i Vester Horne Herred — ja faar oven i Købet den tidligere Kongetiende for Ovtrup Sogn i Forlening. Al Tale om Svansø som Oprører osv. er nu forstummet — altsammen i Overensstemmelse med den nye Kurs fra December 1542.

Jeg skal nu omtale Svansø som historisk og topografisk Forfatter og i den Anledning citere (norsk) Historisk Tidsskrift<sup>2</sup>. „Danmark har da ogsaa sin to-

<sup>1</sup> Aarsberetning fra Gehejmearkivet I S. 229—30, der lyder saaledes:

An doctorem pomeranum zu Wittenbergk. 1543 d. 30. Januar.

Das Ir bittet, wir woltenn Magistro Petro genner Auch Nicolao Ripensi zu vntheraldunge jrer studia mit gnediger steuer behulfflichenn erscheinen, so vberschickenn wir uf dieselben euer vorbith euch hunderth gulden muntz dauon jr viertzigk Magistro Petro genner Paulo von nimwegen dreyssig vnd Nicolao Ripensi dreyssigk zustellenn vnd vberanthworrtten mugeth, wusten wir Auch euch jn Anderm genedigstenn willen zuertzeigen, thetten wir wie Ir wist, gerne.

<sup>2</sup> (Norsk) Historisk Tidsskrift, udgivet af „den norske historiske Forening“ 3. R. 1. Bind 2. Hefte S. 331.

pografiske Literatur. Allerede Claudius's Arbejder og Morten Børups Digt om Danmarks Købstæder er en Art Forløbere, og saa har vi i det 16. Aarhundrede Niels Svansø's Danmarks Beskrivelse paa Latin (Udtogsvis i Suhms nye Samlinger I). [Anm. Dette vistnok lidet paaagtede Skrift forekommer mig at have ikke liden Interesse, og man kunde ønske at se det udgivet fuldstændigt. Det er en talentfuld Humanists Arbejde og røber stor Færdighed i at skrive latinske Hexametre, samt, hvad mere er, en virkelig livlig Aand. Den luxurierende Skildring af de fynske Pigers Yndigheder minder noget om Saxo's Paraphrase af Bjarke-maalet og kunde tyde paa, at Forfatteren hørte hjemme paa Fyn].

Den her omtalte Danmarks Beskrivelse „*Descriptio Daniae*“, der endnu kun eksisterer som Manuskript, er dels paa Vers, dels solut Stil. Originalen haves i et egenhændigt Haandskrift, som nævnes i Rostgaards Katalog p. 104, i Erichsens Udsigt over Kongens Biblioteks Manuskriptsamling p. 89. Det har tilhørt de tvende Historiografer Johannes Svaningius og Andreas Vellejus.

Da jeg aldrig har set Manuskriptet, som antagelig nu findes paa det kongelige Bibliotek, maa jeg henholde mig til det lille Udtog, som findes i Suhms nyere Samlinger, naar jeg skal forsøge at give en kort Fremstilling af Skriftets Indhold.

---

Paa forreste Side er af en senere Haand paaført følgende: Niels Svansø, Præst og Provst i Varde, kaldet af Frederik d. I Aar 1526 el. 27 til dette Embede, som han forestod med Ære til 1540, da han af mig

ubekendte Grunde beredte sig til at rejse bort. idet han af egen Drift vilde frasige sig Embedet. Da Vardenserne fik Underretning derom, anmodede de ham ydmygst om at blive i Gerningen, og han synes at være gaaet ind paa deres Anmodninger, i hvert Fald var han der endnu 1547, da han fik Sønnen Andreas Svansø, der var den anden i Embedet efter Faderen. At han var af dansk Afstamning, er klart, naar man kaster et Blik paa hans Danmarksbeskrivelse, som han slutter saaledes: „Og nu farvel, mit kære, mit havomflydte Fædreland!“

Med Hensyn til Indholdet begynder han med „Rigets Pris 1) for Mængden af Havets Fisk: Forskellige Slags af skællede Fisk drages op af det falske Hav, Havets Gaver, 2) for Fuglemængden og 3) for Vildtet“.

Derefter kommer følgende „Udraab“ (som han kalder det i en Randbemærkning):

„Paa mangfoldige Maader er du liflig, du havomflydte Land, og din Liflighed drager mange fremmede til dig. Der findes næppe noget mere frugtbart Land under Solen, hvis den vinløvkransede Bacchus og den glinsende Oliven var her; dog, der bringes nok af den Art andet Steds fra, og Vesterhavet erstatter Landet, hvad det savner, bringer Bacchi søde og Minervas glæderige Gaver.

*Lovprisning af Rigets Konger.*

Lovprisning af Rigets Adel; men samtidig klages over de mange fremmede: Og Danmark nød berømt Ry over den ganske Jord; men nu er det saare vanslægtet; thi det har blandet Blod med fremmede, og Adelen har glemt Fædrenes Kraft.

*Derefter følger en Lovprisning af Riget for dets Bønder:*

Fordum havde Bønderne Frihed, og det den mest ubeskaarne. De vogtede Fædrelandets Havne i tæt Fylking, og Sørøverne, som kom hertil over Havets Bølger, dreve de langt bort, at Fjenderne ikke skulde bryde ind over Agre og Marker og uformodet paa Kysten hjem søge Danernes glinsende Okser og ustraffet slæbe Byttet ud af vore hærgede Stæder. Intet Sted paa Jorden er der et Folk mere frit end vort. Rigets Frihed er kosteligere end nogen Gave, og maatte den længe bevares; thi næppe faar Folkets skæbnesvangre Usamdrægtighed Ende; men jo mere den tiltager, des mere aftager hin (jeg véd ikke ved hvilken ulyksalig Skæbne!)

*Men det er gavnligt at lære Folkets gamle Sæder at kende.*

Nogle pløjer de fede Agre, andre Havets Bølger; hist fra kommer det nærende Korn; herfra strømmer Velstand ind fra alle Sider. Nogle udspænder Net og drager store Fisk op af Havet, som fremmede bringer til fjerne Lande. Andre danner Kuber for Bierne og planter trærige Haver, grønne af Urter og smykkede med Vækster. Herfra vinder de Guds Gaver: Voks og sød Honning, af hvilken de har for Skik at danne en Nektar-Drik. Langørede Harer, hornede Urer (??)<sup>1</sup> og glubske Ulve fanger de i Flokke; dertil Vildsvin i de skyggefulde Skove; og den lumske Ræv fanges, den Fuglefænger; det er Høvdingernes Lyst. Paa sligt lagde Danerne Vind; det var deres Sysse; det var deres Idræt Aar for Aar; men nu er de begyndt at antage udenvæltske Sæder og at skeje langt bort fra den hjemlige Skik. Taabeligt er det at overgive fremmede Landets faste Borge og ikke betro Rigets Goder

<sup>1</sup> Vist Urokser (Red. Anm)



til prøvede indfødte af Danernes eget Blod. Hvad er det vel andet end at foretrække Ulve for Lammene? Gruelige Uret: at foretrække fremmede for sine egne!

*Efter Fredens Idrætter kommer Krigsbedrifterne og Erobringerne.*

Blandt dem er efter lange Kampe alene Norges Rige tilbage i varigt Forbund. Her styrter talrige Ulve i sluttet Flok over Faarefoldene, Bjørne strejfer om paa høje Bjærgskrænter, og vilde Hunde fra Skovene hærger skarevis. Fordum var her uhyre Jætter af den ondes Blod. Ved Troldkunster vidste de at drive Spil med Menneskenes Sanser, hvilke ogsaa endnu Furierne omtaager med sælsom Djævlekunst. Luftsnyer skifter i Bjærgene, og de afdødes Aander og de fædrene Fylgier vender for de levendes Øjne tilbage fra Graven. Herfra udfører fremmede Fisken og den dejligste Mælk — — Skibstømmer, Fedestude og forskellige Dyreskind. Riget er ogsaa fuldt af mange Slags Metal; men Plumpheden er saa stor, at man ikke véd at udnytte dem.

Island er ikke langt fra Nordpolen — Grønland: Det andet er lige saa langt hinsides Polen som det første paa denne Side, og imellem dem er der under Polen en tæt Taage. Ingen faar Landet i Sigte, med mindre han til Skibs trænger igennem denne Taage, det synes derfor Søfolk vanskeligt.

Saavidt strækker sig Danernes Magt; lige til de yderste Strøg mod Nord under Polen. Desforuden staar alle Ørkenøerne under Danerne, tredive i Tal; de ligger ikke langt borte, og de er ikke golde, men i Overflod dækkede af Urter og Fyrreskove; den største af dem er Hellandia.

*Til sidst en Dadel, der slutter saaledes: „Dorske*

Folk taber ikke blot udadtil, hvad de har vundet med Sværdet, men derhjemme river fremmede ofte den fede Bid af Munden; saaledes raver og styrter det gamle Folks Hæder\*.

*Dette om Lydlandene.*

*Følgende om Danerigets Grænser. Grænserne mellem Danmark og Sverige.*

Mod Øst er der mellem Rigerne en øde Strækning, som skiller Svear fra Gother; den er uvejsom. Men midt gennem Ødemarken fører en smal Bjærgsti i en krum Bue, som af Gotherne kaldes Holvia, da jo Holvia i Gothernes Sprog hedder Hulvej. — — Denne Vej er i Krig skikket til Svig og Baghold. Desuden er der en anden Vej, som af Gotherne kaldes Tyffvia; Tyffvia betyder nemlig det samme som Tyveri paa vort Sprog.

Herhen førte den vaabenstærke Mars under den Konge, som fik Navn Christian den Anden. — nu sidder han, jeg véd ikke ved hvilken Skæbne, i et usselt Fængsel — væbnede Cimbrer i et Antal af mere end 5 Gange 2000 mod de oprørske, ja ubændige Svear. Endelig faar han lagt Tøjle paa dem og tager Riget med væbnet Haand; besejret underkastede hele Folket sig hans Magt og bad om Fred, men uklog stødte han dem fra sig paa urimelig Vis. Han havde været Herre den Dag i Dag, om han ikke havde givet Styret over de besejrede til grusomme fremmede, der ikke tog Hensyn til Lovene, — men til sine egne Cimbrer, der forstod at vise de overvundne Skaansomhed. — — Altsaa bør altid Fædrelandets Forretninger betros dets egne Børn. Her boede Odin for 2000 Aar siden og ses ofte endnu.

Teologerne strides om Menneskenes unaturlige

Forbindelse med Dæmonerne, som de kalder „Incubi“ (mandlige) og „Succubi“ (kvindelige).

*Derefter følger en Beskrivelse paa Vers om Gothe-  
rigets Grænser og Landsdele. Derefter følger i Prosa:*

Dette er den rigtige Beskrivelse og Inddeling af Gotheriget; thi det har mod Øst Svearne, mod Nord Nordmændene; mod Syd, hinsides det gothiske Hav (i hvilket Øen Gotland ligger) Germanerne, mod Vest, med den gothiske Havbugt mellem, Cimbrerne, hvortil Cimbrernes og Gothernes Styre er ført over. Og dette Rige falder i tre Dele, af hvilke den første og vigtigste er Schondia, som af nogle kaldes Schandimarchia, af andre Schandinavia; af andre igen Schandania (det skønne Dania). Alle Historikere kender Landets Navn, men kun paa dets Beliggenhed. Det er nemlig et Fastland, der mod Nord har en anden gothisk Landsdel Haldania naturligvis; disse to Landsdele staar endnu under Danerkongerne. Den tredje Gotherlandsdel kaldes Østgothia og Vestgothia, der har bevaret Gothernes gamle Navn, men nu, jeg véd ikke med hvilken Ret, staar under Svearnes Konger.

#### *Om Cimbrernes Rige.*

Ovenstaaende har jeg skrevet om Gotherne; tilbage staar kun at tale om Cimbrerne.

Dette Rige er frugtbart og saare navnkundigt. Højt brølende skærer Havet det ud i Stykker; først tre store, men rundt om dem paa alle Sider flere, som Neptun lægger til (Ligesom Tjenere for deres Herrer).

#### *Om Sjælland.*

Det første af disse Stykker er Sjælland, berømt for sit Korn; thi det fede Muld staar altid i Flor med

frodigt Korn og grønnes med Egeskove og blødt Græs.

*Om Sjællands Stæder.*

I dette Land skinner Kongestaden, Copenhaffnia, med kongelig Glans og straalere med Lærdoms Lys. Som Søhavn gav man dig fordem et Navn sammensat efter Vareforraadet (copia: Forraad + Havn). For Søfolk, der kommer her- og derfra, er der ad den Vej Gennemsejlad fra Syd mod Nord, og alle hilser dig ved højt i Luften at smælde med Skibssejlene. Det være mit Raad, at du holder dig fra de ondes Forsamling og er dit Lands Konge en trofast Tjenerinde, at ikke Belejringens Tryk atter skal komme over dig for tredje Gang og bringe dig til at „tygge Mus for Bælge“ (!!); bliv Fædrelandet tro; stol ikke paa fremmede!

*Om Roskilde.*

Og Roskilde, du ligger som den berømteste midt i Landet. Dit Navn er dannet efter den klare Roskilde, ved hvis Hjælp dine seks Kværne maler Korn, og Hjulene klapper i hurtigt Løb.

*Om Vordingborg.*

Heller ikke dig forbigaar jeg, Vordingborg, eftersom du engang var den navnkundige Kong Valdemars Kongeborg. Sejersæl betvang denne Mars's Søn ubændige Folkeslag med sejrrig Haand; overvundne tvang han dem til at opføre en Borg med høje Tinder, og paa hver især af dem satte han forgyldte Gæs, blandt dem én Gaas af straalende Guld; de er nemlig Sejers-tegn for disse overvundne Fjender. Saalænge Kongeborgen var prydet med disse Tegn, blomstrede de cimbriske Riger.

*Om Kallundborg.*

Og du, Kallundborg, ser ud over Bølgerne, der skummer gennem Bælterne (de baltiske Have); nu er du en mindeværdig By, fordi du holder den gamle Konge i Fængsel. Sandelig, dette er et stort Eksempel til Advarsel for Konger. — — Ingen er længe lykkelig! Livet omskiftes med Tiden; og dødelige bliver ikke længe i samme Velfærd. Dette Eksempel prædiker det: En stor Konge i et langvarigt Fængsel. Saa vil da Guds frygt forblive urokket i jer Konger; den er til Fromme; men foragtet bortriver den Spiret med Beskæmmelse!

*Om de Sjælland underlagte Øer.*

Disse ere Laaland (Følge fra gammel Tid), Falster og Møen.

*Om Cimbrernes næstvigtigste Ø.*

Det andet Land, Fyn, ligger mod Vesten. Det cimbriske Modersmaal betegner det: „det yndige“; thi det er frugtbart og yndigt, ikke uligt det første. Her er der Egeskove og høstmodne Kornvange; Enge smiler med friske Blomsterfarver, og hid og did risler Bække med summende Mumlen. Mundingerne og de frodige Græsgange er under Bøndernes Røgt. Skovene her bebo lysfarvede Elverpiger, som breder de rosenduftende Lokker over deres Legemer. Lem for Lem; de viser sig som Piger med rødmende Kinder, blidt spejder de med vagtsomme Øjne, snehvide Bryn og klare Træk, og naar deres indsmigrende Mund taler, lyder det som bløde Lattertriller. Slanke er Elverpigerne med deres hældende Skuldre og smalle Bryst — — — (her følger en nærmere Beskrivelse af Bry-

stet, der næppe falder i Nutidens Smag og som jeg forbigaar). Foran den søde Barm hænger et folderigt Lin sammenholdt med Guld. Om Midjen slynger sig et Silkebælte, og en fodsid Pelskaabe flyder bølgende ned med folderigt Kast. Deres Klæder er af Purpur fra Damaskus og Tyrus. Alle disse Elverpiger er pyntede med bløde Klæder. Med spæde Fødder vandrer de hen over Græsstraene. Uforsigtige Ynglinge tændes let i Brand af dem, og snart kaster de blussende Flammer i deres Bryst. Hvis Paris her skulde være Dommer over Elverpigernes Skønhed, om der engang skulde blive Trætte mellem de tre, som der forud var mellem de tre Guddomme, da vilde han give dette Lands Jomfruer Guldæblerne.

*Om Jylland, Cimbrernes tredje Hovedland.*

Herfra udvandrede efter et kendt Sagn Gotherfolket. Gothernes Fædre er efter deres første Afstamning Jyder.

(Prosa). Jylland er Cimbrerrikets vigtigste Del, aflang som en Tunge; mod Syd landfast, dog ved et bredt Flødløb skilt fra Holsten ved Rendsborg. Mod Nord strækker det sig frem til Oceanet; men tidligere stemte Holstenerne, som nu skejer ud til Teutonerne, overens med Jyderne i Sprog og Sæder ned til Elben. De er nemlig Cimbrer ned til Elben, og indtil Kong Valdemars Tid har Danerkongerne altid siddet inde med Lybæks Fæstning; men da bemægtigede Borger-skabet, som bestandig var i Strid med Nabofyrsterne, sig Kongeborgen ved et hemmeligt Overfald ved Nattetid, idet Borgerne lod, som de var optaget af et Drikkelag, og efter at Soldaterne paa Borgen, der ikke ven-

tede den Slags Snarer, var lemlæstede, afrystede Bоргerskabet Danernes Overherredømme.

Fra Ribe til Schaunia Kyster er Nørrejylland.

*Om Øerne indenfor Jyllands Enemærker.*

(Salling, Mors, Thy, Vendsyssel).

*Om Limfjorden.*

(„den evig uudtømmelige, rige cimbriske Fiskedam“).

*Om Øerne til højre for Jylland i Vesterhavet.*

De kaldes Fanø, Manø, Rømø, List, Amrom, Sild, Før og Øland (?).

*Om Nørrejyllands Stæder.*

Jylland har saare skønne Stæder, af hvilke den vigtigste er Viborg midt i Landet, da Landets Doms-magt er skænket den, at den skal beflitte sig paa at bilægge alle alvorlige Trætter ved Dom mellem de stridende efter retfærdige Love. Her hyldes Rigets Konger.

*Om Aarhus.*

Dens Oprindelse gaar tilbage til ringe Aarehytter; nu ligger der en stor og folkerig Stad, og vigtige Ting er overført til dig.

(Derpaa nævnes Randers og Aalborg).

Naar (Æolus) med de brusende Storme pisker det hultbrølende Hav og sender de genstridige Vinde fra Bjærgets taagefødende Fængsel, svulmer Bølgerne snart højt. De ængster de frygtsomme Søfolk med Døds-rædsel; Skibe splintres i Sandrevlens Brænding, og Mænd saavel som Ladning tumles i Bølgerne, der om-sider slynger Søfolkene gennem Bølgegangen mod Ky-

sten. I den mørke Nat stimler en Skare sammen paa Land, bringer Lygter til Kysten, spreder sig over Strandbredden og søger Bytte; herfra medbringer de Neptuns kærkomne Gaver. Ligene af de druknede jorder de; gid Cimbrenne vise fremmede den Barmhertighed, at Charon ikke skal vise de ubegravede bort fra Styx's Vandel! Ofte hjembærer de ogsaa Bacchi søde Gaver (forskellige Vine nævnes); saa holder de glade Gilde i den kolde, mørke Nat, henter gode Naboer og tømmer dybe Bægre. Neptun takker de for de modtagne Gaver ved at bringe ham Ofre. Ogsaa for Bacchus holder de Fest under mangestemmig Sang efter hans Sædvane; nu synger de . . . ? og danser under utvungne Glædesudbrud. Disse Trøstemidler fordriver Landlivets Bekymringer.

*Skriftets Slutning.*

Endelig lægger jeg sidste Haand paa dette lille Arbejde. I Muser, modtag med venlige Miner de Sange, som jeg har sunget, naar jeg hvilte mig under Havens Løvtag, hvor Bierne summede, Skovduerne kurrede, og Varde Aa rislede forbi mod det fiskerige Hav, der overalt er opfyldt af Sejlere. Nu staar Aftenstjernen op, og Solen skjuler sig bag Markens Flade og viser, at Hvilens Stund er for Haanden for de trætte. Saa farvel, mit kære, havomflydte Fædreland!<sup>1</sup>

---

I et Manuskript<sup>2</sup> af Wedel-Heinen, der i sin Tid var Borgmester i Varde, skrives følgende: „I Jacobi

<sup>1</sup> Jeg haaber, Oversættelsen gengiver Hovedindholdet af førnævnte latinske Manuskript. J. O.

<sup>2</sup> Nogle historiske og økonomiske Efterretninger om Varde Købstad af Wedel Heinen 1842 (Kongens Haandbibliotek).



Kirkes Kor findes paa højre Side af Alteret et fint Maleri af kunstnerisk Værd paa en Metalplade, forestillende en gejstlig Mand i Ornat med hans Hustru, der efter et almindeligt Sagn er Niels Andersen Svansø. Paa dette Maleri er nu intet at læse, men det har tidligere været forsynet med en Inskription, som den Vandalisme, hvormed Fortidens Mindesmærker i en tidligere Periode blev behandlede, aldeles har tilintetgjort ved at oversmøre den Plade, hvorpaa den har været, med en mørk Farve.“

Da der endnu findes et Maleri paa en Metalplade paa det af Wedel-Heinen betegnede Sted, har jeg forespurgt Kunstkere om deres Mening m. H. t. Wedel-Heinens førnævnte Beretning; men disse mente, at Maleriet stammede fra en senere Tid. Da Kirken for 2 Aar siden blev restavrret, udfyldte man det ovenfor nævnte tomme Rum med et Skriftsted.

Som der allerede meddeles paa Titelbladet af „Descriptio Daniæ“ fik Svansø i Aaret 1547 en Søn, som blev Præst i Varde efter Faderens Eftermand. Niels Andersen Svansø døde 1555<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Kirkehistoriske Samlinger 4 R. VI S. 600.